

2011 YILINDA DOĞU ANADOLU BÖLGESİN'DE URARTU BARAJ, GÖLET ve SULAMA KANALLARININ ARAŞTIRILMASI

Oktay BELLİ

ALİKÖSE KANALI

Aliköse Kanalı, Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık olarak 36 – 37 km. güneybatısında bulunmaktadır. Sinek Yaylası'nın geniş dağ düzlükleri ile birleştiği doğu eteğinde, kar, yağmur ve özellikle kaynak sularının birleşmesinden oluşan zengin su kaynağı, Karacaören Çayı olarak isimlendirilmektedir. Doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı ve bu çaydan alınan sulama kanalları, bölgedeki otlak, tarım alanları ve sebze bahçelerine hayat vermektedir. Karacaören Çayı, ilkbahar ve yazın çok güçlü, sonbahar ve kış mevsiminde ise daha zayıf akmaktadır. Karacaören Çayı debisinin çok güçlü veya zayıf akmasında, Sinek Yaylası'ndaki kar, yağmur ve kaynak sularının çok büyük bir etkisi vardır. Kuzeydoğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı, Tuzluca İlçesi'nin doğu çıkışından itibaren Acısu adını almaktadır.

Doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı'nın geçtiği dar vadinin önü taşlarla kesilerek, suların bir kısmı toprak içine açılan Aliköse Kanalı'na aktarılmıştır. Akarsuyun önünün taşlar ile kesilerek bir kanala yönlendirilmesi, birçok Urartu sulama tesisinde de görülmektedir. Aliköse Kanalı'nın başlangıç yerine en yakın yerleşim merkezi, 3.5 – 4 km. kuzeydoğuda bulunan Kayaören Köyü'ne bağlı Alçalı Mahallesi'dir. Tipik bir yayla yerleşimi niteliğindeki Alçalı Mahallesi'nin deniz seviyesinden yüksekliği, ortalama 2050 – 2100 m. arasında değişmektedir. Bu yakınlıktan dolayı Aliköse Kanalı, yöre halkı tarafından Alçalı Kanalı olarak da isimlendirilmektedir.

Aliköse Kanalı, doğu – batı doğrultusunda uzanan, fazla yüksek ve engebeli olmayan dağların kuzey yamacından geçirilmiştir. Vadinin ortasından doğu yönüne doğru akan Karacaören Çayı ile Aliköse Kanalı arasında, geniş verimli topraklar bulunmaktadır. Engebesiz bir şekilde uzanan verimli toprakların, Karacaören Çayı tarafından getirilen alüvyal topraklardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Vadi ile Aliköse Kanalı arasında, ortalama 15 – 35 m. arasında değişen bir yükseklik farkı bulunmaktadır. Doğu yönüne doğru akan Aliköse Kanalı, ortalama 80 – 90 cm. genişliğinde ve 60 – 70 cm. derinliğindedir. Ancak ilk yapıldığı zaman, kanalın daha geniş ve derin olduğu anlaşılmaktadır. Suyun aktığı kanalın içi ve her iki tarafı, bitkilerle kaplanmıştır. Kanalın kuzeyi açıktır, sık sık temizlenen kanalın toprağı da, eğimli ve açık olan kuzey tarafına yığılmıştır. Kanalın bazen arazinin kayalık kesimlerinden, bazen de yukardan gelen ve arazide “V” biçimli oyuklar açan dar vadilerden geçirildiği görülmektedir.

Aliköse Kanalı, Karacaören Çayı'nın sulayamadığı tarım alanlarının su gereksinmesini karşılamak amacıyla yapılmıştır. Özellikle Aliköse Kanalı'ndan kuzey yönüne doğru akıtılan sular, geniş otlaklar ile tarım alanlarının su gereksinmesini karşılamaktadır. Kanal ilk yapıldığı zaman, Aliköse Köyü'ne kadar uzanan tarım alanları ile sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktaydı. Bu yüzden kanal, Aliköse Kanalı adını almıştır. Ancak yüksek tepelerden yağmur ve sel sularının taşımış olduğu taş ve toprak tabakası, kanalın bazı yerlerini yıkmıştır. Bu yüzden kanal günümüzde, ancak Ünlendi Köyü'ne kadar uzanan topraklarda yapılan tarım ve sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Doğu yönünde Aliköse Köyü'ne kadar uzanan kanalın geçtiği yerler, çok belirgin olarak görülmektedir.

Toplam olarak 11 – 12 km. uzunluğunda olan ve son 20 yıl öncesine kadar sağlam çalışan Aliköse Kanalı'nın ne zaman yapıldığını, şimdilik bilemiyoruz. Yakın çevrede sulama tesislerinin tarihlenmesine yardımcı olabilecek herhangi bir arkeolojik kalıntı, şimdilik bulunamamıştır. Bu yüzden Aliköse Kanalı'nın, Sinek Yaylası'nın güneyindeki birçok sulama kanalı gibi, M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bölgedeki arkeolojik yüzey araştırması çalışmalarımız devam etmektedir. Sürdüreceğimiz araştırmalar sırasında, sulama tesislerinin kesin olarak tarihlenmesine yardımcı olacak arkeolojik kalıntıların bulunacağını ümit etmekteyiz.

MOLLAKAMER KANALI

Mollakamer Kanalı, Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık olarak 29 – 30 km. güneybatısında yer almaktadır. Sinek Yaylası'nın eteklerinden çıkarak, doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı'nın önü dar bir vadi içinde taşlar ile kesilerek, suyun bir kısmı Mollakamer Kanalı'na aktarılmıştır. Mollakamer Kanalı'nın başlangıç kısmına en yakın yerleşim merkezi, 2.5 – 3 km. kuzeybatıda yer alan Kayaören Köyü'ne bağlı Alçalı Mahallesi'dir. Mollakamer Kanalı'nın başlangıç kısmının deniz seviyesinde yüksekliği, ortalama 1950 m.'dir.

Toprak içine açılan Mollakamer Kanalı, doğu batı doğrultusunda uzanan, fazla yüksek ve engebeli olmayan dağların kuzey yamacından geçirilmiştir. Aynı dağın kuzey yamacında, üstte Aliköse Kanalı, etekte de Mollakamer Kanalı bulunmaktadır. Birbirine paralel olarak yapılan her iki kanal da, doğu yönüne doğru su götürmektedir. Başlangıçta iki kanal arasındaki uzaklık fazla değildir, ancak gittikçe uzaklığın fazlaştığı görülmektedir. Mollakamer Kanalı, dağın yamacından ve eteğinden geçirilmesine karşın, Aliköse Kanalı'nın daha yükseklerden geçirildiği görülmektedir. Her iki sulama kanalı arasındaki uzaklık, ortalama bir değer ile 25 – 160 m. arasında değişmektedir.

Büyük bir başarı ile planlanarak toprak içine açılan kanal, ortalama 1.5 – 2 m. genişliğinde ve 80 – 90 cm. derinliğindedir. Kanalın başlangıç kısmının çok daha geniş olduğu görülmektedir. Suyun aktığı kanalın içi ve kenarları ile kanalın su kaçırıcı yerleri, bitkilerle kaplanmıştır. Kanalın eğimli olan kuzey kısmı açıktır ve sık sık temizlenen kanalın içindeki toprak, açık ve eğimli olan kuzey kısmına yığılmıştır. Kanal güzergahının oldukça başarılı bir şekilde planlanarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Kanal genellikle toprak içinden geçirilmişse de, bazen kayalık kesimlerden geçirildiği de olmuştur. Kanalın geçirildiği arazinin elverişli olmayan çukur kısımlarının ise, destek duvarları ile örülerek güçlendirildiği görülmektedir. Yukarıdaki tepelerden yağmur ve sel sularının getirmiş olduğu taş ve toprak tabakası, yapılan destek duvarlarını yıkarak parçalamıştır. Halkın da anlattığı gibi, yıkılan destek duvarları sık sık onarılmıştır. Yakın zamanlarda yıkılan destek duvarlarının, çimento ile yeniden yapıldığı görülmektedir.

Mollakamer Kanalı, hem Aliköse Kanalı'nın, hem de Karacaören Çayı'nın sulayamadığı topraklarda yapılan tarım alanları ile sebze ve meyve bahçelerinin su gereksinmesini karşılamak amacıyla yapılmıştır. Örneğin kanaldan kuzey yönüne doğru akıtılan sular, tarım alanları ile otlak ve çayıruları sulamaktadır. Karacaören Çayı'nın taşımış olduğu alüvyal topraklar, geniş alanlara yayılmaktadır. Bunların yanı sıra Mollakamer Kanalı, doğuda Aliköse, Mollakamer ve Güllüce Köyleri'ne kadar uzanan topraklardaki tarım alanları ile sebze ve meyve bahçelerini sulamaktadır. Kanalın Mollakamer ve Güllüce Köyü'ne kadar uzanmasından dolayı da, Mollakamer Kanalı adını almıştır. Kanalın başlangıcından Mollakamer ve Güllüce Köyü'ne kadar olan uzaklığı, ortalama 15 – 16 km. kadardır. Bu

yüzden Mollakamer Kanalı, Sinek Yaylası'nın doğu eteğindeki dört sulama kanalının en uzununu oluşturmaktadır.

Mollakamer Kanalı'nın da, tıpkı yakın çevredeki diğer sulama tesisleri gibi M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı anlaşılmaktadır.

HARABA KANALI

Haraba Kanalı, Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık olarak 27 – 28 km. güneybatısında yer almaktadır. Haraba Kanalı'nın suyu da, yine Karacaören Çayı'ndan alınmıştır. Sinek Yaylası'nın eteklerinden çıkan ve doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı'nın önü taşlar ile kesilerek, suyun bir kısmı toprak içine açılan Haraba Kanalı'na aktarılmıştır. Haraba Kanalı'na en yakın yerleşim merkezi, 3.5 – 4 km. kuzeybatıda yer alan Ortabucak (eski Haraba) Köyü'dür. Bu yüzden kanal Haraba Kanalı adını almıştır. Haraba Kanalı'nın başlangıç kısmı deniz seviyesinden yüksekliği, ortalama 1870 m.'dir.

Toprak içine açılan Haraba Kanalı, doğu-batı doğrultusunda uzanan, fazla yüksek ve engebeli olmayan dağların kuzey yamacından geçirilmiştir. Doğu yönüne doğru su taşıyan kanal, ortalama 90 – 100 cm. genişliğinde ve 70 – 80 cm. derinliğindedir. Kanalın ilk yapıldığı zaman daha geniş ve daha derin olduğu anlaşılmaktadır. Suyun aktığı kanalın içi ve her iki tarafı bitkilerle kaplanmıştır. Kanalın kuzey kısmı açıktır ve sık sık temizlenen kanalın toprağı, eğimli ve açık olan kuzey kısmına yığılmıştır.

Haraba Kanalı, öncelikle Karacaören Çayı'nın sulayamadığı tarım alanlarını sulamak amacıyla yapılmıştır. Örneğin Haraba Kanalı'ndan kuzey yönüne doğru akıtılan sular, geniş tarım alanları ile otlak ve çayırların su gereksinmesini karşılamaktadır. Bunun yanı sıra Haraba Kanalı doğu yönünde Ortabucak (eski Haraba), Yüceotak, Bağlan (eski Gülabi), Hamurkesen (eski Peçinis) ve hatta Hadımlı Köyü'ne kadar uzanan topraklarda yapılan tarım alanları ile sebze ve meyve bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Bu durumda Haraba Kanalı'nın toplam uzunluğunun, ortalama 10 – 11 km. olduğu anlaşılmaktadır.

Haraba Kanalı'na en yakın arkeolojik mimari kalıntı, Yüceotak Kalesi'dir. Yüceotak Köyü'nün hemen doğusundaki kale, “Kayabaşı” adlı mevkiide yer almaktadır. Oldukça stratejik bir konumda bulunan kale, yöre halkı tarafından “ Peçinis Kalesi” olarak isimlendirilmektedir. Oldukça geniş bir alana yayılan kalenin kuzey tarafında Kenzekler Köyü (Aşağı ve Yukarı Sutaşı Köyü), doğusunda Yüceotak Köyü, güneybatısında Hamurkesen Köyü bulunmaktadır. Kalenin üzerinden bakıldığı zaman, Aliköse, İnce, Güllüce, Mollakamer, Gedikli, Katırlı, Karakoyun ve Ortabucak Köyleri rahatlıkla görülebilmektedir.

Yörenin en eski ve büyük yerleşmesi olan Yüceotak Kalesi, kabaca doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. Ortalama 2 km. uzunluğunda olan ve Yüceotak Köyü sınırlarından, Hamurkesen Köyü yakınlarına kadar uzanan kale kalıntısı, oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Çok büyük ölçüde tahrip olan kalenin savunma duvarı kalıntısı, günümüze ancak bir iki sıra halinde kalmıştır. Kalenin kuzey yamaçlarında bulunan ve Horasan Harcı ile yapılan burçlar, Ortaçağ Dönemi'ne aittir. Öyle anlaşılmaktadır ki, Yüceotak Kalesi, Eskiçağ'da olduğu gibi, Ortaçağ'da da yoğun olarak kullanılmış ve bu yüzden savaşlarda büyük ölçüde yağmalanarak, tahrip edilmiştir.

Bulunan çanak – çömlek parçaları ile günümüze kadar varlığını koruyan duvar kalıntıları, kalenin M.Ö. 7. yüzyılda yapıldığını göstermektedir. Yüceotak Kalesi'nin stratejik

konumu ve büyüklüğü, burasının yörenin en önemli askeri ve ekonomik yönetim merkezi olduğunu, Eskiçağ'da olduğu gibi, Ortaçağ'da da bu önemini sürdürdüğünü göstermektedir. Nitekim yakın çevrede tarım alanları ile meyve ve sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamak için yapılan sulama kanallarının bakım ve onarım işleri ile güvenliği, Yüceotak Kalesi tarafından yapılmış olmalıdır.

Haraba Kanalı'nın da, tıpkı yakın çevredeki diğer sulama tesisleri gibi, M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı anlaşılmaktadır.

HADIMLI KANALI

Hadımlı Kanalı, Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık olarak 22 – 23 km. güneybatısında yer almaktadır. Hadımlı Kanalı'nın suyu da, yine Karacaören Çayı'ndan alınmıştır. Sinek Yaylası'nın eteklerinden çıkan ve doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı'nın önü taşlar ile kesilerek, suyun bir kısmı toprak içine açılan Hadımlı Kanalı'na aktarılmıştır. Hadımlı Kanalı'na en yakın yerleşim merkezi, 3.5 – 4 km. kuzeybatıda bulunan Ünlendi Köyü'dür. Hadımlı Kanalı'nın başlangıç kısmının deniz seviyesinden yüksekliği, ortalama 1890 m.'dir.

Diğer kanallar gibi toprak içine açılan Hadımlı Kanalı, fazla engebeli ve yüksek olmayan tepelerin yamaçlarından geçirilmiştir. Hadımlı Kanalı, kuzey yönüne doğru su taşımaktadır. Ortalama 80 – 90 cm. genişliğinde ve 60 – 70 cm. derinliğinde olan kanalın başlangıç kısmı daha geniştir. Diğer kanallar gibi bu kanalın da içi ve kenarları, bitkilerle kapanmıştır. Sık sık temizlenen kanalın içindeki toprak, eğimli ve açık olan kuzeybatı kısmına yığılmıştır.

Günümüzde Hadımlı Kanalı, kuzey yönde bulunan Hadımlı Köyü'ne kadar uzanan topraklardaki tarım alanları ile meyve ve sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Kanalın bu ismi almasında da, en çok tarım alanının sulandığı Hadımlı Köyü'nün çok büyük etkisi olmuştur. Oysa kanal ilk yapıldığı zaman, Hadımlı Köyü'nün kuzeyinde bulunan tarım alanlarını da sulamaktaydı. Ancak yüksek tepelerden yağmur ve özellikle sel sularının taşımış olduğu taş ve toprak tabakası, kanalın birçok yerini yıkarak, tahrip etmiştir. Yöredeki yaşlı insanların belirttiklerine göre, 25 yıl öncesinde kanal ilk yapıldığı dönemde olduğu gibi başarılı bir şekilde çalışmaktaydı. Günümüzde Hadımlı Kanalı'nın Hamurkesen ve Alabalık Tesislerine kadar uzanan dağların yamaçlarından geçen güzergahı çok belirgin olarak görülmektedir.

Hadımlı Kanalı'nın da, yakın çevredeki diğer sulama tesisleri gibi M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı anlaşılmaktadır.

GÜNORTA GAŞI KANALI

Günorta Gaşı Kanalı, Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık olarak 25 – 26 km. güneybatısında yer almaktadır. Günorta Gaşı Kanalı'nın suyu da, yine Karacaören Çayı'ndan alınmıştır. Doğu yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Karacaören Çayı'nın önü taşlar ile kesilerek, suyun bir kısmı toprak içine açılan Günorta Gaşı Kanalı'na aktarılmıştır. Günorta Gaşı Kanalı'na en yakın yerleşim merkezi, 2 - 2.5 km. kuzeyde bulunan Canderviş Köyü'dür. Kanalın başlangıç kısmının deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1885 m.'dir.

Sulama kanalı Günorta Gaşı olarak isimlendirilen dağın eteklerinden geçtiği için, yöre halkı tarafından bu ad verilmiştir. Hadımlı Kanalı'nın üstünde bulunan kanal, buna paralel olarak yapılmıştır, yani altta Hadımlı Kanalı, bunun üstünde de Günorta Gaşı Kanalı bulunmaktadır. Tıpkı Aliköse ve Mollakamer Kanalları gibi birbirine paralel olarak yapılan Hadımlı ve Günorta Gaşı Kanalları'nda, kuzey yönündeki tarım alanlarına su taşımaktadır. Toprak içine açılan ve ortalama 80 – 90 cm. genişliğinde ve 60 – 70 cm. derinliğinde olan kanalın içi ve kenarları da, bitkilerle kaplanmıştır. Sık sık temizlenen kanalın içindeki toprak, eğimli ve açık olan kuzeybatı kısmına yığılmıştır.

Günümüzde Günorta Gaşı Kanalı, kuzey yönünde Akdiz, Hasankent, Çiçekli ve Kelekli köylerinin arazisini geçerek Sarıabdal Köyü arazisine kadar uzanmaktadır. Kanalın taşımış olduğu su, tarım alanları ile sebze ve meyve bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Bu durumda Günorta Gaşı Kanalı'nın toplam uzunluğunun, ortalama 11 – 12 km. kadar olduğu sanılmaktadır. Kanalın sık sık temizlenmesi yüzünden günümüze kadar az da olsa çalıştığı görülmektedir. Kanalın ilk yapıldığı dönemlerde taşımış olduğu su kapasitesiyle günümüzde taşımış olduğu su kapasitesi arasında büyük farkın olduğunu, yöre halkı anlatılmaktadır. Ancak buna karşın diğer kanallar gibi Günorta Gaşı Kanalı'nın da çok iyi planlanarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Günorta Gaşı Kanalı'nın da, yakın çevredeki diğer sulama tesisleri gibi M.Ö.7. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı anlaşılmaktadır.

YENİKÖY KANALI

Tuzluca İlçesi'nin hemen güneydoğu eteğinden akan ve kuzeydoğu yönünde Aras Irmağı'na karışan Acısu, araziye geniş ve derin bir şekilde oymuştur. Acısu, güneybatıda bulunan Sinek Yaylası'nın eteklerinden çıkan birçok kaynak suyunun birleşmesinden oluşmakta ve Tuzluca İlçesi'nin güneybatısında Karacaören Çayı olarak isimlendirilmektedir. Kuzeydoğu yönüne doğru akan Karacaören Çayı, Tuzluca İlçesi'nin hemen doğusundan itibaren de, Acısu olarak adlandırılmaktadır. Doğru yönüne doğru hızlı bir şekilde akan Acısu, çevresinde yer alan tarım alanlarının sulanmasında kullanılması pek mümkün değildir, zira kalkerden oluşan araziye derin bir şekilde oyarak, geniş vadiler oluşturmuştur. Bu yüzden Tuzluca İlçesi'nin güneydoğusunda uzanan ve günümüzde Türkiye – Ermenistan Sınırı'na kadar devam eden tarım alanlarının sulanması için, Acısu'dan iki kanal alınmıştır. Bunlardan biri Yeniköy, diğeri de Turabi sulama tesisidir.

Tuzluca İlçesi'nin hemen doğusunda, Acısu'nun önü taşlar ile kesilerek, suyun bir kısmı kuzeydoğu yönündeki Yeniköy Kanalı'na yönlendirilmiştir. Bir akarsuyun önünün taşlar ile kesilerek toprak içine açılan bir kanala yönlendirilmesi yöntemi, birçok Urartu sulama tesisinde de görülmektedir. Bu sulama tesisi, Yeniköy çevresindeki tarım alanlarının su gereksinmesini karşıladığı için, Yeniköy kanalı adını almıştır. Ortalama 3.5 – 4 km. uzunluğunda olan kanal, fazla engebeli olmayan bir araziden başarılı bir şekilde geçirilmiştir.

Yeniköy Kanalı'nın bir kısmı, günümüzden 30 sene önce yapılan Tuzluca – Iğdır modern karayolu tarafından tahrip edilmiştir. Tuzluca İlçesi'nin hemen doğu çıkışında kanalın tahrip edilen 250 – 300 m.'lik kısmı, Iğdır Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından yeniden yapılmıştır. Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından yapılan kanal, daha geniştir. Karayolunun hemen kuzeydoğu kısmına doğru devam eden kanal, Urartu Krallığı döneminde açılan ve yüzlerce yıldan beri kullanılan eski güzergahı izlemektedir.

Toprak içine açılan kanal, günümüzde ortalama 80 – 90 cm. genişliğinde ve 60 – 70 cm. derinliğindedir. Kanalın ilk açıldığı dönemde daha geniş ve derin olduğu anlaşılmaktadır. Kanalın her iki tarafında yetişen bitkiler, hem kanalı küçültmüş, hem de suyun akışını yavaşlatmıştır. Kanal sık sık temizlenmiş ve içerisinde biriken kum ve toprak, kanalın her iki tarafına yığılmıştır. Bu yüzden kanalın her iki tarafının, daha yüksek olduğu görülmektedir.

Kuzeydoğu yönüne doğru devam eden kanal, Acısu Vadisi'nden gittikçe uzaklaşmaktadır. Kanal suyu, Köprübaşı (eski Çinçavat) ve Yeniköy çevresindeki tarım alanları ile meyve ve sebze bahçelerinin su gereksinmesini karşılamaktadır. Yakın çevrede, sulama kanalının tarihlenmesine yardımcı olabilecek herhangi bir arkeolojik kalıntı bulunmamaktadır. Bu yüzden Yeniköy Kanalı'nın, Turabi ve Sinek Yaylası'nın kuzeydoğu eteğindeki birçok sulama tesisi gibi, M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölgedeki arkeolojik yüzey araştırması çalışmalarımız devam etmektedir. Sürdüreceğimiz araştırmalar sırasında, sulama tesislerinin kesin olarak tarihlenmesine yardımcı olacak arkeolojik kalıntıların bulunacağını ümit etmekteyiz.

TURABİ KANALI

Tuzluca İlçesi'nin hemen doğu çıkışında Acısu'dan alınan kanal, Çinçavat Köprüsü olarak adlandırılan mevkiinin üst tarafından devam etmektedir. Toprak içine açılan kanal, Turabi Köyü'nde son bulduğu için, yöre halkı tarafından Turabi Kanalı olarak isimlendirilmektedir. Kuzeydoğu yönüne doğru devam eden kanal, yayvan yamaçların güney eteğinden geçirilerek, doğu yönüne doğru devam etmektedir. Arazinin kayalık, fazla yüksek ve engebeli olmaması, kanal güzergahının açılmasını kolaylaştırmış ve kanalın günümüze kadar çalışmasını sağlamıştır. Uzaktan bakıldığı zaman, kanal güzergahının oldukça başarılı bir şekilde planlanarak yapıldığı görülmektedir. Çünkü Acısu Vadisi'nden oldukça uzak ve yüksek yamaçların güney eteğinden geçirilen Turabi Kanalı'nın izlediği güzergah, günümüzde bile büyük bir hayranlıkla izlenmektedir.

Toprak içine açılan kanal, ortalama 85 – 95 cm. genişliğinde ve 60 – 70 cm. derinliğindedir. Kanalın ilk açıldığı sıradaki derinliği ve genişliğinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kanalın içinde ve kenarlarında yetişen bitkiler, kanalı küçültmüş ve suyun akışını yavaşlatmıştır. Kanal sık sık temizlenmiş ve içinde biriken kum ve topraklar, özellikle kanalın açık ve eğimli olan güney kenarlarına yığılmıştır.

Turabi Kanalı, Yeniköy Kanalı'ndan hem daha uzun, hem de çok daha fazla toprağın sulanmasında kullanılmaktadır. Yayvan yamaçların güney eteğinden geçen kanal, aşağısında bulunan ve sulanmasına olanak olmayan alanlarda yapılan tarımın su gereksinmesini karşılamaktadır. Özellikle kanal ile Acısu arasında kalan yayvan yamaçlardaki tarım alanları ile sebze bahçelerinin su gereksinmesi, Turabi Kanalı'ndan güney yönüne doğru akıtılan sularla karşılanmaktadır. Vadide geniş alanlara yayılan toprakların, Acısu tarafından getirilen alüvyal topraklardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra kanal, doğuda önce Sürmeli, daha sonra da Turabi Köylerinin tarım arazisi ile meyve ve sebze bahçelerinin sulanmasını da sağlamaktadır.

Turabi Kanalı, tıpkı Yeniköy Kanalı gibi, Eskiçağ'dan günümüze kadar başarılı bir şekilde çalışmaktadır. Kanalın çalışmasında, yapılan temizlik ve onarım çalışmalarının çok büyük bir etkisi olmuştur. Turabi Kanalı'nın da, tıpkı Yeniköy ve Sinek Yaylası'nın kuzeydoğusundaki birçok sulama tesisi gibi, M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı anlaşılmaktadır.

